

prises: The Final Report of the Operational Assessment of the Impact of the War (Within the Framework of the IOM Project "Development of SMEs: Economic Integration of Internally Displaced Persons and Business Recovery"). Kyiv, 2022.

"Minekonomiky: VVP za pidsumkom 2022 roku vprav na 29,2%" [Ministry of Economy: GDP Fell by 29.2% at the End of 2022]. *Ministerstvo ekonomiky Ukrainy*. 2023. <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b30e854d-b47d-4806-82ac-bb6daa87fa51&title=Minekonomiki>

Storonianska, I., Patytska, Kh., and Dub, A. *Mistsevyi ekonomichniy rozvytok u terytorialnykh hromadakh: antykrizovi instrumenty u voiennyi i pisliavoiennyi period: posibnyk dlia orhaniv mistsevoho samovriaduvannya (v ramkakh projektu USAID «Pidvyshchennia efektyvnosti roboty i pidzvutnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannya»)* [Local Economic Development in Territorial Communities: Anti-crisis Tools in the War and Post-war Period: A Guide for Local Self-government Bodies

(Within the Framework of the USAID Project "Improving the Work Efficiency and Accountability of Local Self-government Bodies"). Lviv, 2022.

"Ukraina. Shvydka otsinka zavdanoi shkody i potreb na vidnovlennia – serpen 2022. Svitovyi bank, Uriad Ukrainy, Yevropeiska Komisiia" [Ukraine. Rapid Assessment of Damage and Recovery Needs – August 2022. World Bank, Government of Ukraine, European Commission]. 2022. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099545009082226957/pdf/P1788430ed0fce0050b9870be5ede7337c6.pdf>

Vorobei, V. et al. "Ekonomichniy rozvytok terytorii. Ahentsii miskoho rozvytku" [Economic Development of Territories. Urban Development Agencies]. Lviv: Kolir PRO, 2013. https://auc.org.ua/sites/default/files/practik/local_economic_development_agencies_ua-1.pdf

"Zovnishnyotorhovelniy balans Ukrainy z 2005 po 2022" [Foreign Trade Balance of Ukraine from 2005 to 2022]. *Minfin*. 2023. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>

УДК 364.682.4-054.73

JEL: I38; R38

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-69-76>

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТЛОМ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

©2023 ПОПЕЛО О. В., ГИРЯ М. В.

УДК 364.682.4-054.73

JEL: I38; R38

Попело О. В., Гиря М. В. Механізм забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб як соціальний аспект захисту населення у воєнний період

У статті окреслено поняття «внутрішньо переміщені особи» (ВПО), під яким слід розуміти громадян країни, іноземців чи осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території країни, де мають постійне місце проживання, та які внаслідок військових дій та їхніх наслідків змушені залишити своє постійне місце проживання заради безпеки свого життя, у межах кордонів країни свого постійного проживання. Досліджено процес адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. Аргументовано, що механізм надання житла внутрішньо переміщеним особам у воєнний період має не лише враховувати тимчасові потреби, але і сприяти довгостроковій стабільності та відновленню. Визначено житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану на прикладі міста Чернігів. Розроблено механізм надання житла внутрішньо переміщеним особам. Запропоновано шляхи вирішення житлових проблем внутрішньо переміщених осіб, серед яких: будівництво модульних містечок; встановлення модульних будиночків на повітрі; надання безпроцентних кредитів на придбання житла; надання в оренду житла шляхом компенсації державою власникам такого житла; проведення інвентаризації наявного житлового фонду та використання його для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб; забезпечення процесів відновлення будівництва та використання доступного житла в різних регіонах; здійснення переорієнтації вже чинних програм розвитку житлового будівництва на вирішення житлових проблем ВПО; розробка механізмів компенсації вартості житла, втраченого під час збройної агресії РФ; розробка єдиної стратегії допомоги переселенцям щодо житлових питань тощо. Стверджується, що урахування особливостей воєнного періоду вимагає негайних і ретельно спроектованих заходів, спрямованих на тимчасове та довгострокове розв'язання проблеми житла для внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: механізм, державне управління, внутрішньо переміщені особи, державна житлова політика, соціальний захист, соціальна послуга, децентралізація, воєнний стан.

Рис.: 4. Бібл.: 15.

Попело Ольга Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту та адміністрування, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027, Україна)

E-mail: popelo.olha@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/l-8572-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221967563>

Гиря Марина Володимирівна – магістр, кафедра менеджменту та адміністрування, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035, Україна)

E-mail: marinagirya86@gmail.com

Popelo O. V., Hyria M. V. A Mechanism for Providing Housing for Internally Displaced Persons as a Social Aspect of Population Protection During the Wartime

The article outlines the concept of «internally displaced persons» (IDPs), which should be understood as citizens of the country, foreigners or stateless persons who legally stay in the territory of the country where they have permanent residence, and who, as a result of hostilities and their consequences, are forced to leave their permanent place of residence for the safety of their lives, within the borders of the country of their permanent residence. The process of adaptation and integration of internally displaced persons in the conditions of war is studied. It is argued that the mechanism for providing housing to internally displaced persons during the war period should not only take into account temporary needs, but also contribute to long-term stability and recovery. The housing problems of internally displaced persons under martial law are identified on the example of the city of Chernihiv. A mechanism for providing housing to internally displaced persons has been developed. Ways to solve the housing problems of internally displaced persons are proposed, including: construction of modular towns; installation of modular houses in the yard; provision of interest-free loans for the purchase of housing; rent of housing by the State compensation to the owners of such housing; conducting an inventory of the existing housing stock and using it for temporary residence of internally displaced persons; ensuring the processes of resumption of construction and use of affordable housing in different regions; reorientation of existing programs for the development of housing construction to solve the housing problems of IDPs; development of mechanisms for compensating the cost of housing lost during the armed aggression of the Russian Federation; development of a unified strategy for helping IDPs on housing issues, etc. It is asserted that taking into account the peculiarities of the war period requires immediate and carefully designed measures aimed at a temporary and long-term solution to the problem of housing for internally displaced persons.

Keywords: mechanism, public administration, internally displaced persons, the State policy of housing, social protection, social service, decentralization, martial law.
Fig.: 4. **Bibl.:** 15.

Popelo Olha V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Management and Administration, National University "Chernihiv Polytechnic" (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14027, Ukraine)

E-mail: popelo.olha@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4581-5129>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/l-8572-2016>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221967563>

Hyria Maryna V. – Master, Department of Management and Administration, National University "Chernihiv Polytechnic" (95 Shevchenko Str., Chernihiv, 14035, Ukraine)

E-mail: marinagiryay86@gmail.com

Військове вторгнення Російської Федерації на територію України призвело до появи нової категорії населення в Україні – внутрішньо переміщені особи (ВПО). Проблема внутрішнього переміщення людей, які в силу різних, незалежних від них, обставин (військові конфлікти, війни, стихійні явища, природні катастрофи) змушені залишити своє місце проживання та шукати прихистку на більш безпечних територіях держави, вже давно перебуває в центрі уваги світового співтовариства в аспекті пошуку ефективних шляхів їх соціально-правового захисту, зокрема забезпечення житлом, надання матеріальної, фінансової та соціальної підтримки.

Під внутрішньо переміщеними особами слід розуміти громадян країни, іноземців чи осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території країни, де мають постійне місце проживання, та які внаслідок військових дій та їхніх наслідків змушені залишити своє постійне місце проживання (заради безпеки свого життя) у межах кордонів країни свого постійного проживання.

Надзвичайно актуальним в умовах сучасних геополітичних турбулентностей є питання забезпечення житлом громадян в Україні. Державна житлова політика стає ключовим інструментом у вирішенні цієї проблеми. Зважаючи на складні обставини, державні органи мають враховувати специфічні вимоги та потреби громадян, особливо тих, хто втратив житло через війну. Отже, в умовах воєнного стану важли-

вого значення набувають питання щодо формування ефективного механізму забезпечення житлом ВПО як соціального аспекту захисту населення в надскладний період життя.

Дослідженню проблеми реалізації права на житло вимушених переселенців в Україні присвячено праці таких науковців, як І. А. Войналович, В. І. Недрага, М. П. Кобець, І. В. Найда, В. В. Шеховцов, В. А. Устименко, М. Кримова, І. Данилова, А. Щетініна, Г. Виноградова та інших.

Проте питання формування ефективного механізму забезпечення житлом ВПО в контексті соціального захисту та надання соціальних послуг населенню у воєнний період вимагає подальших досліджень та аналізу.

Метою статті є дослідження особливостей формування ефективного механізму забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб в умовах правового режиму воєнного стану.

У жовтні 2014 р. було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», положення якого визначають поняття внутрішньо переміщеної особи.

Так, відповідно до частини 1 статті 1 цього Закону до зазначеної категорії належать «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку

змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [12].

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) визначає категорію ВПО як: «людей, які покинули свої домівки, щоб уникнути небезпеки, не перетнули міжнародні кордони, а залишилися в межах своєї рідної країни. ВПО зберігають усі права та захист згідно з міжнародним правом людини» [1].

Термін «внутрішньо переміщені особи» введений в українське законодавство лише нещодавно, а саме, з анексією Кримського півострова та військовими діями на сході України (рис. 1) [1].

Надання тимчасового житла не є підставою для відмови взяття таких громадян на соціальний квартирний облік; на облік осіб, які потребують поліпшення житлових умов; облік осіб, які мають право на отримання житла (пільгових кредитів на будівництво та придбання житла) за державними житловими програмами для окремих категорій осіб, визначених законодавством; інші види обліку для отримання житла.

Таким чином, питання забезпечення житлом ВПО в Україні більш-менш законодавчо врегульовано. На державному рівні прийнято програми пільгового кредитування для вирішення житлових проблем ВПО, але на практиці програма практично не реалізується. Держава надає переселенцям кошти на оплату оренди житла та проживання, але це не вирішує наявні проблеми.

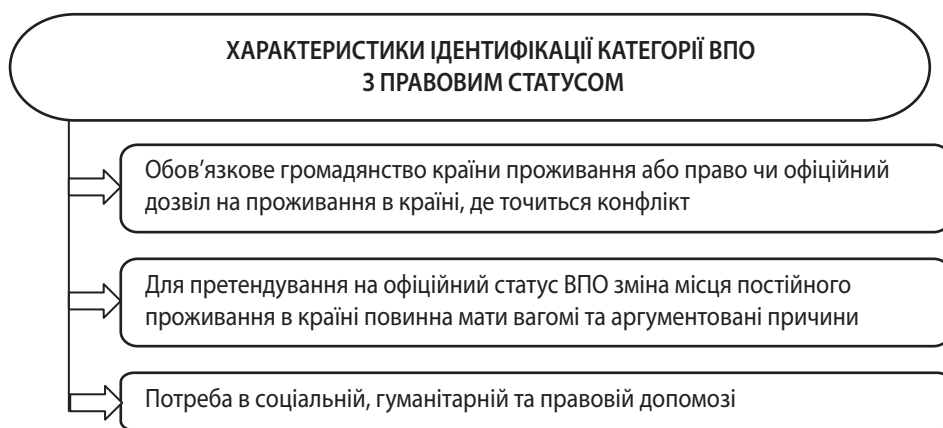

Рис. 1. Основні характеристики, за якими ідентифікують категорію ВПО з правовим статусом

Джерело: систематизовано авторами на основі [9].

Прагнення врятувати власне життя та захистити здоров'я дітей і рідних змусило людей залишати свої домівки, роботу, друзів та родичів, змінити спосіб життя, залишати малі батьківщини тощо. Інтеграція та адаптація ВПО до нового місця проживання є одним із ключових завдань в умовах вимушеного переселення. Крім того, в умовах децентралізації, інтеграція ВПО набуває особливого значення. Право ВПО мати права нарівні з іншими членами територіальної спільноти сприятиме швидшій адаптації, реалізації інших важливих прав і потреб, а також поступово формуватиме почуття належності до нової спільноти [2].

Відсутність житла – одна з головних проблем громадян, які внаслідок війни були змушені покинути свої домівки або втратили їх. Слід зазначити, що особам з числа ВПО може бути надано житло для тимчасового проживання за визначеним законодавством порядком. Першочергове право на забезпечення такими житловими приміщеннями мають родини з дітьми, вагітні, особи, які втратили працездатність, та особи пенсійного віку.

Разом із тим, як приклад успішних місцевих практик наведемо досвід співпраці муніципалітету м. Чернігова з міжнародними гуманітарними місіями та фондами. Український Червоний Хрест за партнерської підтримки Британського та Австрійського Червоного Хреста залучив понад 157 млн гривень для зведення та облаштування модульного містечка на 7 багатоквартирних двоповерхових будинків, де розміщено 112 квартир для тимчасового проживання ВПО. З бюджету міста на ці потреби було витрачено 84 млн гривень. Квартири цілком укомплектовані як побутовою технікою, так і меблями для комфортного проживання.

Рішенням виконавчого комітету Чернігівської міської ради від 27 жовтня 2023 р. № 675 тимчасові споруди, що розташовані за адресою: вул. Володимира Дрозда, 24, визначено як місця компактного поселення ВПО та включено 112 житлових приміщень до фонду житла, призначеного для тимчасового проживання ВПО, відповідно до Порядку формування фондів житла, призначеного для тимчасового про-

живання ВПО, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 року № 495 [13].

Важливість вирішення питання житлового забезпечення визнається міжнародним законодавством прав людини, і це відображено у відповідних ключових нормативних документах. Основні аспекти, які регулюються міжнародним законодавством щодо житла, включають:

- ✦ стаття 25 Загальної Декларації прав людини визначає житло як одне із основних прав людини: «Кожен має право на стандарт життя, достатній для забезпечення здоров'я та добробуту себе і своєї сім'ї, включно з харчуванням, одягом, житлом і медичним обліком та обслуговуванням» [3];
- ✦ стаття 11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права гарантує право на прийнятний стандарт життя, включно з правом на належне житло [11];
- ✦ стаття 27 Конвенції про права дитини визначає право кожної дитини на належний стандарт життя та розвиток [6];
- ✦ стаття 28 Конвенції ООН про права інвалідів забезпечує право на житло для людей з інвалідністю та визнає, що вони мають право на житло, яке відповідає їхнім потребам і можливостям автономії [7];
- ✦ стаття 5 Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації визначає право на житло для всіх без відзнаки расової чи етнічної належності [10].

Основною метою права на житло є задоволення житлової потреби, яка визначається як потреба кожної особи в постійному місці проживання. Ситуація з переселенцями, особливо тими, хто залишив свої домівки через бойові дії, конфлікти чи інші небезпечні ситуації, є складною проблемою, яка ставить під сумнів право на нормальні умови проживання. Процес переселення може призвести до тимчасових чи постійних змін у житлових умовах і викликати значні труднощі для тих, хто змушений тимчасово чи назавжди покинути свій дім [15].

Чимало переселенців можуть опинитися в тимчасових житлових умовах, таких як табори для переміщених осіб, притулки або інші форми тимчасового проживання. Ці умови можуть бути недостатніми для забезпечення нормальних умов проживання. Деякі переселенці можуть зіткнутися з тривалою нестабільністю та невизначеністю щодо власного майбутнього та можливості повернутися або знайти постійне житло.

Досліджуючи питання переселенців, М. П. Кобець зазначив, що житло є однією із основних матеріальних умов життя людини. Життя людини має починатися з моменту народження, тривати все життя та закінчуватися після смерті. Тому задоволення потреб

людей у житті – це надзвичайно важливе соціальне завдання [5].

Підтвердженням таких висновків, зокрема, є дані органів місцевого самоврядування. Так, відповідно до інформації Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради станом на 01 листопада 2023 р. на обліку в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО по м. Чернігову перебуває 4569 осіб з м. Чернігова та Чернігівської області, 1749 осіб – з Донецької області, 1185 осіб – з Луганської області, 405 осіб – з Харківської області, 221 особа – з Херсонської області, 176 осіб – із Запорізької області [8] (рис. 2).

Станом на жовтень 2023 р. на обліку осіб, які потребують тимчасового житла в м. Чернігів, перебуває 296 сімей (558 осіб) з різних регіонів України, у тому числі з м. Чернігів та Чернігівської області – 236 сімей (рис. 3).

Право на житло є комплексним, природним, невідчужуваним, постійним і непорушним конституційним правом. Усі особи мають загальне право на житло, незалежно від їхньої територіальної залежності та політико-правових відносин із державою. Право на житло є відокремленим від права на достатній рівень життя, яке міститься у статті 48 Конституції України, що охоплює також житло, повноцінне харчування та одяг, підкреслюючи їх значення та необхідність у забезпеченні гідного життя людини. Розподіл житлових прав у статті 47 Конституції України передбачає, що законодавець заклад конституційні основи стабільного користування житлом [5].

Визначення державної житлової політики в умовах воєнної агресії стає більш складним завданням через посилення потреби у швидких і ефективних рішеннях. Зазначене вимагає запровадження ефективного механізму надання житла для ВПО (рис. 4).

Проблеми, з якими стикається сьогодні країна, зумовлюють необхідність аналізу та розробки ефективного законодавства у сфері житлової політики.

З метою розв'язання наявних проблем доцільно розглянути можливість реалізації таких заходів:

- ✦ *аналіз законодавства*: проведення докладного аналізу чинного законодавства, спрямованого на забезпечення житла громадян, з метою виявлення прогалин, недоліків та можливостей для його вдосконалення;
- ✦ *розробка теоретичного каркаса*: визначення ключових понять і принципів державної житлової політики в умовах воєнної агресії. Розробка теоретичного каркаса дозволить встановити базові принципи та напрями дій у цій сфері;
- ✦ *аналіз міжнародного досвіду*: вивчення кращих міжнародних практик у галузі житлової політики в умовах конфлікту та розгляд можливості їх імплементації в українській реалії;

Рис. 2. Кількість осіб з регіонів України, які перебувають на обліку в Єдиній інформаційній базі даних про ВПО по м. Чернігову, 2023 р.

Джерело: розроблено авторами на основі [8].

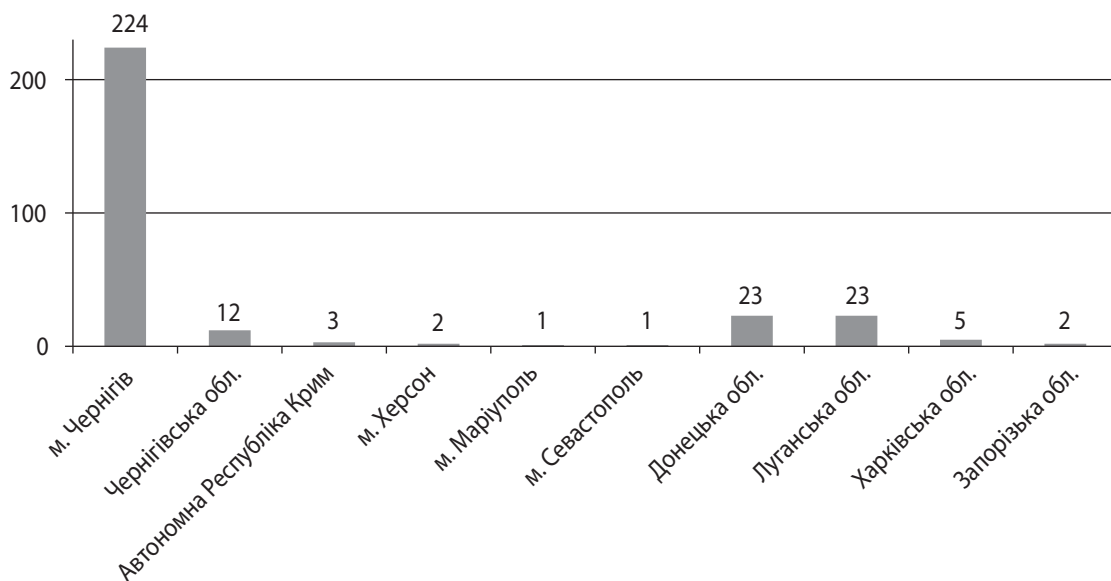

Рис. 3. Кількість сімей із регіонів України, які перебувають на обліку в м. Чернігів, що потребують тимчасового житла, 2023 р.

Джерело: розроблено авторами на основі даних відділу квартирного обліку та приватизації житлового фонду Чернігівської міської ради.

- ✦ участь громадськості: врахування думки та потреб громадян через публічні консультації, обговорення та участь у формуванні житлової політики;
- ✦ створення комплексних програм: розробка комплексних програм, які охоплюють не лише питання забезпечення житлом, а й реконструкцію, соціальну підтримку та відновлення пошкоджених житлових об'єктів [4].

Щодо перспектив дослідження житлової політики воєнного часу, то слід зазначити, що обов'язковою вимогою до всіх законодавчих актів, що регулюють і гарантують житло, є необхідність формування та реалізації єдиних концепцій і принципів національної житлової політики, житлової безпеки та пріоритетних напрямів.

Будівництво доступного житла є головним напрямом державної політики всіх розвинених країн. Загалом у країнах Західної Європи на програми соціального житла виділяються значні кошти – від 0,1–0,3% до 1,2–1,4 % валового внутрішнього продукту (ВВП) [14].

Світовий досвід свідчить, що вирішення житлових проблем громадян, ефективна реалізація державних і громадських житлових програм потребують комплексних скоординованих заходів у багатьох сферах національного та суспільного життя.

Враховуючи міжнародний досвід, Україні доцільно вдосконалити модель реалізації житлових програм з використанням механізмів державного управління для задоволення потреб більшості населення в купівлі житла, доступності власності та доступу до відповідного державного фінансування з прийнятними умовами іпотеки.

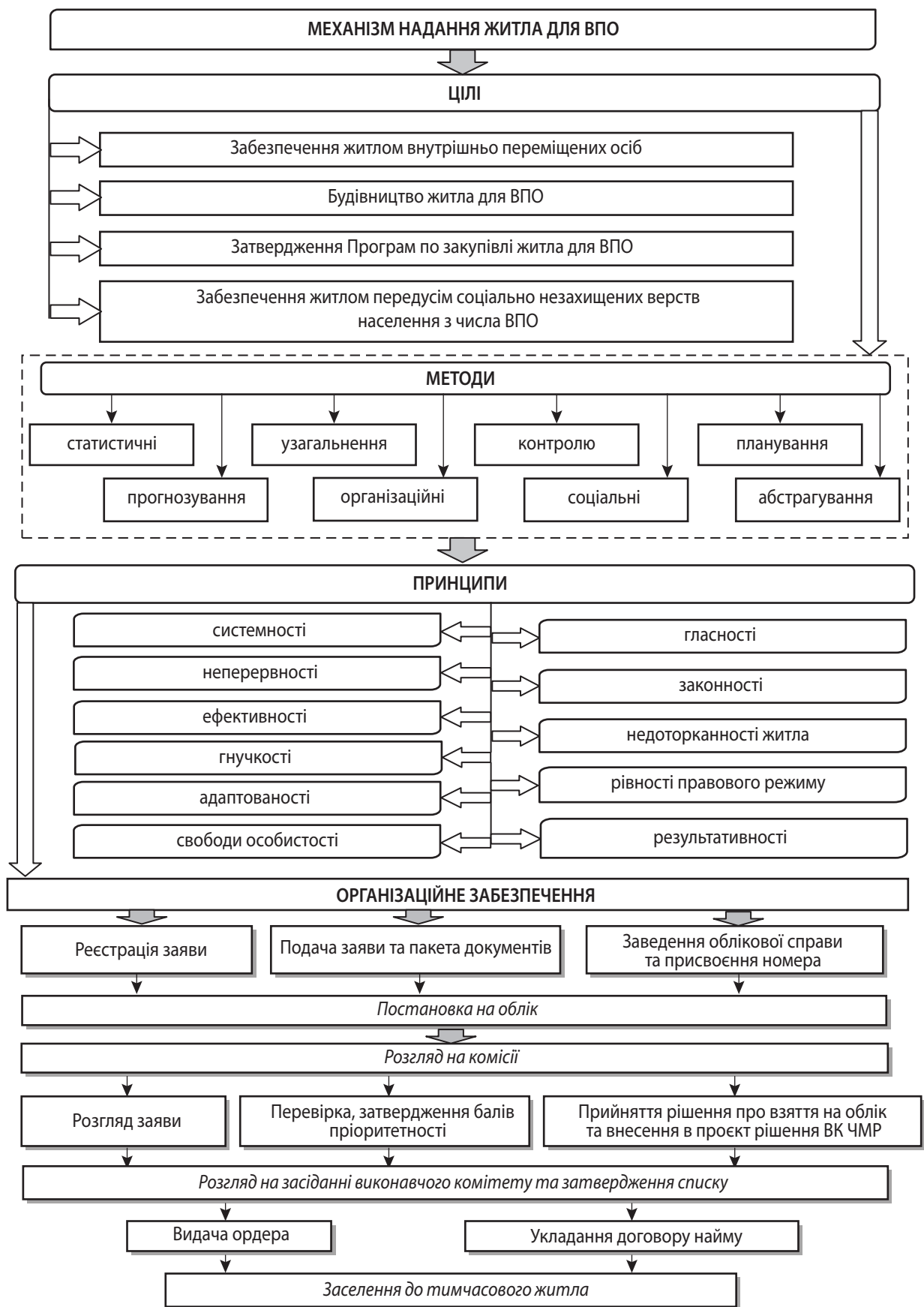

Рис. 4. Механізм надання житла для ВПО

Джерело: авторська розробка.

Національне та міжнародне законодавство гарантує право на житло для ВПО та постраждалих унаслідок бойових дій. Право на житло можна реалізувати кількома способами, особливо під час експлуатації компактних поселень/тимчасового житла. Пріоритетним питанням на державному та місцевому рівнях вважається правове регулювання функцій приміщень та правил розміщення. Спільні зусилля органів державної влади, місцевого самоврядування, селищних адміністрацій, ВПО та громадського сектора сприятимуть забезпеченню права всіх зацікавлених сторін.

За результатами аналізу світового досвіду та практики забезпечення житлом ВПО, аналізу проблем у сфері забезпечення житлом пропонуємо такі шляхи їх вирішення:

- ✦ будівництво модульних містечок;
- ✦ встановлення модульних будиночків на подвір'ї;
- ✦ надання безпроцентних кредитів на придбання житла;
- ✦ надання в оренду житла шляхом компенсації державою власникам такого житла;
- ✦ проведення інвентаризації наявного житлового фонду та використання його для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб;
- ✦ забезпечення процесів відновлення будівництва та використання доступного житла в різних регіонах;
- ✦ здійснення переорієнтації вже дієвих програм розвитку житлового будівництва на вирішення житлових проблем ВПО;
- ✦ забезпечення створення постійного житлового фонду для ВПО, які вирішили залишитися в районах переміщення;
- ✦ розробка механізмів компенсації вартості житла, втраченого під час збройної агресії РФ;
- ✦ встановлення механізму контролю цін на оренду житлової нерухомості та розширення можливостей оренди житла;
- ✦ розробка єдиної стратегії допомоги переселенцям щодо житлових питань;
- ✦ створення реєстру ВПО, яким дійсно необхідно житло, з виділенням потреби постійного та тимчасового житла.

ВИСНОВКИ

Житлові проблеми внутрішньо переміщених осіб у військовий період є надзвичайно актуальним і складним питанням. Механізми забезпечення житлом ВПО в умовах правового режиму воєнного стану виступають ключовим елементом соціального захисту населення. Урахування особливостей воєнного періоду вимагає негайних і ретельно спроектованих заходів, спрямованих на тимчасове та довгострокове розв'язання проблеми житла для ВПО. Механізм адаптації ВПО має включати етапи від надання тимчасового прихистку та гуманітарної допомоги до ре-

абілітації та відновлення, створюючи умови для повернення до нормального життя. Захист власності, прав на житло та безпеку ВПО стають пріоритетним завданням, що вимагає ефективної координації між владою, гуманітарними організаціями та міжнародними партнерами.

Успішна реалізація механізму забезпечення житлом для ВПО в умовах воєнного стану передбачає гуманітарний підхід, правовий захист та ефективну співпрацю всіх сторін. Цей процес спрямований на поліпшення життєвих умов ВПО, відновлення їхнього соціального статусу та підтримку сталого розвитку в умовах війни та кризи. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бичай Р. Поняття внутрішньо переміщених осіб як елемент гібридної війни. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Політологія»*. 2019. Вип. 13. С. 7–14. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/12904/1/5395-Текст%20статті-13479-1-10-20211013.pdf>
2. Бондаренко А. Повернутися додому хочуть 64% переселенців Харківщини – БФ «Право на захист» / Media Port. 27.07.2018. URL: <http://www.mediaport.ua/povernutisya-dodomu-hochut-64-pereselenciv-harkivshchini-bf-pravo-na-zahist>
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
4. Качук О. Д. Теоретичні засади державної житлової політики в Україні: сучасний стан та перспективи подальших досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2022. Т. 33. № 3. С. 88–92. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.3/15>
5. Кобець М. П. Проблеми забезпечення права на житло внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2016. Вип. 37. Т. 2. С. 110–113. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12196/1/ПРОБЛЕМИ%20ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ%20ПРАВА.pdf>
6. Конвенція про права дитини (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
7. Конвенція про права осіб з інвалідністю (ратифіковано Україною 16.12.2009 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
8. Лист Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради від 27.10.2023 р. № 8218/04/вих/03.
9. Лушпіню Ю. Конституційно-правовий статус біженців та ВПО в Україні. Підприємство, господарство і право. 2017. № 2. С. 188–193. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf>
10. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (редакція від 04.02.1994 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

11. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ратифіковано 19.10.1973 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
 12. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
 13. Рішення виконавчого комітету Чернігівської міської ради від 27.10.2023 р. № 675 «Про надання згоди на передачу об'єкта капітальних інвестицій з зарахуванням його до складу основних засобів». URL: <https://chernigiv-rada.gov.ua/rishennya-vikonkomu/sid-369/scid-2023-10-27/id-158525>
 14. Фенчук О. Житлова політика європейських країн. Огляд міських практик. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Архітектура»*. 2023. Т. 5. № 1. С. 191–203. DOI: <https://doi.org/10.23939/sa2023.01.191>
 15. Шушківський А. І. Житлова політика. Енциклопедія Сучасної України / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Т. 9. URL: <https://esu.com.ua/article-19235>
- REFERENCES**
- Bondarenko, A. "Povernutysia dodomu khochut 64% pereselentsiv Kharkivshchyny – BF «Pravo na zakhyst»" [64% of Displaced Persons from Kharkiv Region Want to Return Home – BF "Right to Protection"]. *Media Port*. July 27, 2018. <http://www.mediaport.ua/povernutysia-dodomu-hochut-64-pereselenciv-harkivshchini-bf-pravo-na-zahist>
- Bychai, R. "Poniattia vnutrishnyo peremishchenykh osib yak element hibrydnoi viiny" [The Concept of Internally Displaced Persons as an Element of the Hybrid War]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriiia «Politologiya»*, iss. 13 (2019): 7-14. <http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/12904/1/5395-Текст%20статті-13479-1-10-20211013.pdf>
- Fenchuk, O. "Zhytlova polityka yevropeiskykh krain. Ohliad miskykh praktyk" [Housing Policy in European Countries. Overview of City Practices]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha»*. Seriiia «Arkhitektura», vol. 5, no. 1 (2023): 191-203. DOI: <https://doi.org/10.23939/sa2023.01.191>
- Kashchuk, O. D. "Teoretychni zasady derzhavnoi zhytlovoi polityky v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy podalshykh doslidzhen" [Theoretical Fundamentals of State Housing Policy in Ukraine: Current State and Prospects of Further Research]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriiia «Publichne upravlinnia ta administruvannia»*, vol. 33, no. 3 (2022): 88-92. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.3/15>
- Kobets, M. P. "Problemy zabezpechennia prava na zhytlo vnutrishnyo peremishchenykh osib v Ukraini" [Problems Ensure the Rights to Housing of Internally Displaced Persons in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*, iss. 37, part 2 (2016): 110-113. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12196/1/ПРОБЛЕМИ%20ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ%20ПРАВА.pdf> [Legal Act of Ukraine] (1948). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1973). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1994). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1995). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
- [Legal Act of Ukraine] (2009). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
- [Legal Act of Ukraine] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2023). <https://chernigiv-rada.gov.ua/rishennya-vikonkomu/sid-369/scid-2023-10-27/id-158525>
- "Lyst Departamentu sotsialnoi polityky Chernihivskoi mis'koi rady" [Letter from the Social Policy Department of the Chernihiv City Council] no. 8218/04/vykh/03. October 27, 2023.
- Lushpiienko, Yu. "Konstytutsiino-pravovyi status bizhentsiv ta VPO v Ukraini" [Constitutional and Legal Status of Refugees and IDPs in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 2 (2017): 188-193. <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf>
- Shushkivskiy, A. I. "Zhytlova polityka. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy" [Housing Policy. Encyclopedia of Modern Ukraine]. Kyiv : Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2009. <https://esu.com.ua/article-19235>